

॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे तृतीयाष्टके अष्टमः प्रपाठकः ॥

साङ्गहृण्येष्ट्या यजते। इमाञ्जनता९ सङ्गह्नीति। द्वादशारत्नी
रशना भवति। द्वादश मासाः संवत्सरः। संवत्सरमेवाव
रुन्धे। मौञ्जी भवति। ऊर्वे मुञ्जाः। ऊर्जमेवाव रुन्धे। चित्रा
नक्षत्रम्भवति। चित्रं वा एतत्कर्म॥१॥

यदश्वमेधः समृद्धौ। पुण्यनाम देवयजनमध्यवस्यति।
पुण्यामेव तेन कीर्तिमभि जयति। अपदातीनृत्विजः
समावहन्त्या सुब्रह्मण्यायाः। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै।
केशश्मश्रु वपते। नखानि नि कृन्तते। दतो धावते। स्नाति।
अहतं वासः परिधत्ते। पाप्मनोऽपहृत्यै। वाचं यत्त्वोप
वसति। सुवर्गस्य लोकस्य गुप्त्यै। रात्रिं जागरयन्त आसते।
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥२॥

कर्म धत्ते पञ्च च॥ _____ [१]

चतुष्टय्य आपो भवन्ति। चतुः शफो वा अश्वः प्राजापत्यः

समृद्धौ। ता दिग्भ्यः सुमाभृता भवन्ति। दिक्षु वा आपः। अन्नं
वा आपः। अद्ध्यो वा अन्नं जायते। यदेवाद्ध्योऽन्नं जायते।
तदव रुन्धे। तासु ब्रह्मौदनं पचति। रेत एव तद्वधाति॥३॥

चतुः शरावो भवति। दिक्ष्वेव प्रतितिष्ठति। उभयतोरुक्मौ
भवतः। उभयत एवास्मिन्नुचं दधाति। उद्धरति श्रुतत्वाय।
सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय। चत्वारं आर्षेयाः प्राश्नन्ति।
दिशामेव ज्योतिषि जुहोति। चत्वारि हिरण्यानि ददाति।
दिशामेव ज्योतींष्यव रुन्धे॥४॥

यदाज्यमुच्छिष्यते। तस्मिन् रशनान्युनत्ति। प्रजापतिर्वा
ओदनः। रेत आज्यम्। यदाज्यं रशनान्युनत्ति। प्रजापतिमेव
रेतसा समर्धयति। दर्भमयीं रशना भवति। बहु वा एष
कुचरो मेध्यमुपगच्छति। यदश्वः। पवित्रं वै दर्भाः॥५॥

यद्वर्भमयीं रशना भवति। पुनात्येवैनम्। पूतमेनम्मेध्यमा
लभते। अश्वस्य वा आलब्धस्य महिमोदक्रामत्।
स महर्त्विजः प्राविशत्। तन्महर्त्विजाम्महर्त्विक्कम्।
यन्महर्त्विजः प्राश्नन्ति। महिमानमेवास्मिन्तद्वधाति।
अश्वस्य वा आलब्धस्य रेत उदक्रामत्। तत्सुवर्णं

हिरण्यमभवत्। यत्सुवर्णं हिरण्यं ददाति। रेतं एव
तद्धधाति। ओदने ददाति। रेतो वा ओदनः। रेतो हिरण्यम्।
रेतसैवास्मिन्नेतो दधाति॥६॥

दधाति रुन्धे दर्भा अभवत्षट् च॥ [२]

यो वै ब्रह्मणे देवेभ्यः प्रजापतयेऽप्रतिप्रोच्याश्वं मेध्यं
बध्नाति। आ देवताभ्यो वृश्च्यते। पापीयान्भवति। यः
प्रतिप्रोच्यं। न देवताभ्य आवृश्च्यते। वसीयान्भवति।
यदाहं। ब्रह्मन्नाश्वमेध्यंभन्धस्यामि देवेभ्यः प्रजापतये तेन
राध्यासमिति। ब्रह्म वै ब्रह्मा। ब्रह्मण एव देवेभ्यः प्रजापतये
प्रतिप्रोच्याश्वमेध्यंभध्नाति॥७॥

न देवताभ्य आ वृश्च्यते। वसीयान्भवति। देवस्य त्वा सवितुः
प्रसव इति रशनामादत्ते प्रसूत्यै। अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याह।
अश्विनौ हि देवानांमध्वर्यू आस्ताम्। पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह।
यत्यै। व्युद्धं वा एतद्यज्ञस्य। यदयजुष्केण क्रियते।
इमामगृभ्णन्नशनामृतस्येत्यधि वदति यजुष्कृत्यै। यज्ञस्य
समृद्धौ॥८॥

तदाहुः। द्वादशारली रशना कर्तव्या (३) त्रयोदशारली (३)

रिति। ऋषभो वा एष ऋतूनाम्। यत्संवत्सरः। तस्य त्रयोदशो
मासो विष्टपम्। ऋषभ एष यज्ञानाम्। यदश्वमेधः। यथा वा
ऋषभस्य विष्टपम्। एवमेतस्य विष्टपम्। त्रयोदशमं रत्नं
रश्नायामुपा दधाति॥९॥

यथर्षभस्य विष्टपं सः स्करोति। तादृगेव तत्। पूर्वं
आयुषि विदथेषु कव्येत्याह। आयुरेवास्मिन्दधाति।
तथा देवाः सुतमा बभूवुरित्याह। भूतिमेवोपावर्तते।
ऋतस्य सामन्त्सरमारपन्तीत्याह। सत्यं वा ऋतम्।
सत्येनैवैनमृतेनारभते। अभिधा असीत्याह॥१०॥

तस्मादश्वमेधयाजी सर्वाणि भूतान्यभि भवति।
भुवनमसीत्याह। भूमानमेवोपैति। यन्ताऽसीत्याह।
यन्तारमेवैनं करोति। धर्तासीत्याह। धर्तारमेवैनं करोति।
सोऽग्निं वैश्वानरमित्याह। अग्नावेवैनं वैश्वानरे जुहोति।
सप्रथसमित्याह॥११॥

प्रजयैवैनं पशुभिः प्रथयति। स्वाहाकृत इत्याह। होमं
एवास्यैषः। पृथिव्यामित्याह। अस्यामेवैनं प्रतिष्ठापयति।
यन्ता राड्यन्ताऽसि यमनो धर्तासि धरुण इत्याह।

रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे। कृष्ये त्वा क्षेमाय त्वा
 रय्ये त्वा पोषाय त्वेत्याह। आशिषमेवैतामाशास्ते। स्वगा
 त्वा देवेभ्य इत्याह। देवेभ्य एवैनं स्वगा करोति। स्वाहा
 त्वा प्रजापतय इत्याह। प्राजापत्यो वा अश्वः। यस्या एव
 देवताया आलभ्यते। तयैवैनं समर्धयति॥१२॥

बभ्राति समृद्ध्या उपादधात्यसीत्याह सप्रथममित्याह देवेभ्य इत्याह पञ्च च॥———[३]

यः पितुरनुजायाः पुत्रः। स पुरस्तान्नयति। यो मातुरनुजायाः
 पुत्रः। स पश्चान्नयति। विष्वश्चमेवास्मात्पाप्मानं विवृहतः।
 यो अर्वन्तं जिघांसति तमभ्यमीति वरुण इति श्वानं
 चतुरक्षं प्रसौति। पुरो मर्तः पुरः श्वेति शुनश्चतुरक्षस्य प्रहन्ति।
 श्वेव वै पाप्मा भ्रातृव्यः। पाप्मानमेवास्य भ्रातृव्यं हन्ति।
 सैध्रकम्मुसलम्भवति॥१३॥

कर्मकर्मैवास्मै साधयति। पौंश्चलेयो हन्ति। पुंश्चल्वां
 वै देवाः शुचन्त्यदधुः। शुचैवास्य शुचं हन्ति। पाप्मा
 वा एतमीप्सतीत्याहुः। योऽश्वमेधेन यजत इति।
 अश्वस्याधस्पदमुपास्यति। वज्री वा अश्वः प्राजापत्यः।
 वज्रेणैव पाप्मानम्भ्रातृव्यमवक्रामति। दक्षिणाऽप

प्लावयति॥१४॥

पाप्मानमेवास्माच्छ्रमं लभते प्लावयति। ऐषीक उदूहो
भवति। आयुर्वा इषीकाः। आयुरेवास्मिन्दधति। अमृतं वा
इषीकाः। अमृतमेवास्मिन्दधति। वेतसशाखोपसम्बद्धा
भवति। अप्सुयोनिर्वा अश्वः। अप्सुजो वेतसः।
स्वादेवैनं योनेर्निर्मिमीते। पुरस्तात्प्रत्यश्चमभ्युदूहति।
पुरस्तादेवास्मिन्प्रतीच्यमृतं दधाति। अहं च त्वं च
वृत्रहन्निति ब्रह्मा यजमानस्य हस्तं गृह्णाति। ब्रह्मक्षत्रे
एव सन्दधाति। अभिक्रत्वैन्द्र भूरधृज्मन्नित्यध्वर्युर्यजमानं
वाचयत्यभिजित्यै॥१५॥

भवति प्लावयति मिमीते पञ्च च॥ [४]

चत्वारं ऋत्विजः समुक्षन्ति। आभ्य एवैनं चतसृभ्यो
दिग्भ्योऽभि समीरयन्ति। शतेन राजपुत्रैः सहाध्वर्युः।
पुरस्तात्प्रत्यङ्घ्रिष्ठन्प्रोक्षति। अनेनाश्वेन मेध्येनेष्ट्वा। अयं
राजा वृत्रं वध्यादिति। राज्यं वा अध्वर्युः। क्षत्रं राजपुत्रः।
राज्येनैवास्मिन्क्षत्रन्दधाति। शतेना राजभिरुग्रैः सह
ब्रह्मा॥१६॥

दक्षिणत उदङ्घ्रिष्ठन्प्रोक्षति। अनेनाश्वेन मेध्यैनेष्ट्वा। अयं
 राजाप्रतिधृष्योऽस्त्विति। बलं वै ब्रह्मा। बलमराजोग्रः।
 बलैर्नैवास्मिन्बलं दधाति। शतेन सूतग्रामणिभिः सह
 होता। पश्चात्प्राङ्घ्रिष्ठन्प्रोक्षति। अनेनाश्वेन मेध्यैनेष्ट्वा। अयं
 राजाऽस्यै विशः॥१७॥

बहुग्वै बहुश्वायै बहुजाविकायै। बहुव्रीहियवायै
 बहुमाषतिलायै। बहुहिरण्यायै बहुहस्तिकायै। बहुदासपुरुषायै
 रयिमत्यै पुष्टिमत्यै। बहुरायस्पोषायै राजास्त्विति। भूमा
 वै होता। भूमा सूतग्रामण्यः। भूमैवास्मिन्भूमानं दधाति।
 शतेन क्षत्तसङ्ग्रहीतृभिः सहोद्गाता। उत्तरतो दक्षिणा
 तिष्ठन्प्रोक्षति॥१८॥

अनेनाश्वेन मेध्यैनेष्ट्वा। अयं राजा सर्वमायुरेत्विति। आयुर्वा
 उद्गाता। आयुः क्षत्तसङ्ग्रहीतारः। आयुषैवास्मिन्नायुर्दधाति।
 शतं शतम्भवन्ति। शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये
 प्रतितिष्ठति। चतुः शता भवन्ति। चतस्रो दिशः। दिक्ष्वेव प्रति
 तिष्ठति॥१९॥

ब्रह्मा विश उक्षति दिश एकं च॥ [५]

यथा॒ वै ह॒विषो॑ गृही॒तस्य॑ स्क॒न्दति॑। ए॒वं वा ए॒तद॒श्वस्य॑
स्क॒न्दति॑। यन्नि॒क्तम॒नाल॒ब्धमु॒त्सृज॑न्ति। यथ्स्तो॒क्या अ॒न्वाह॑।
सर्व॒हुत॑मे॒वैनं॑ करो॒त्यस्क॑न्दाय। अस्क॑न्न॒५ हि तत्। यद्धु॒तस्य॑
स्क॒न्दति॑। स॒हस्र॑म॒न्वाह॑। स॒हस्र॑स॒म्मितः॑ सुव॒र्गो लो॒कः।
सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒भिजि॑त्यै॥ २०॥

यत्प॒रि॒मिता॑ अनु॒ब्रूयात्। प॒रि॒मित॑म॒वं रु॒न्धीत॑। अ॒प॒रि॒मिता॑
अ॒न्वाह॑। अ॒प॒रि॒मितः॑ सुव॒र्गो लो॒कः। सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑
सम॑ष्ट्यै। स्तो॒क्या जु॒होति॑। या ए॒व व॒र्ष्या॒ आपः॑। ता अ॒व
रु॒न्धे। अ॒स्यां जु॒होति॑। इ॒यं वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः॥ २१॥

अ॒स्यामे॒वैनाः॑ प॒ति॒ष्ठाप॑यति। उ॒वाच॑ ह प्र॒जाप॑तिः। स्तो॒क्यासु॑
वा अ॒हम॑श्वमे॒धः॑ स॒ंस्था॑पयामि। तेन॒ ततः॑ स॒ंस्थि॑तेन
चरा॒मीति॑। अ॒ग्नये॑ स्वाहे॒त्याह॑। अ॒ग्नय॑ ए॒वैनं॑ जुहोति। सोमा॑य
स्वाहे॒त्याह॑। सोमा॑यै॒वैनं॑ जुहोति। स॒वि॒त्रे स्वाहे॒त्याह॑। स॒वि॒त्र
ए॒वैनं॑ जुहोति॥ २२॥

सर॑स्वत्यै स्वाहे॒त्याह॑। सर॑स्वत्या ए॒वैनं॑ जुहोति। पू॒ष्णे
स्वाहे॒त्याह॑। पू॒ष्ण ए॒वैनं॑ जुहोति। बृह॑स्पत॑ये स्वाहे॒त्याह॑।
बृह॑स्पत॑य ए॒वैनं॑ जुहोति। अ॒पाम्मो॑दा॒य स्वाहे॒त्याह॑।

अ॒द्ध्य ए॒वैनं॑ जुहोति। वा॒यवे॒ स्वाहे॑त्या॒ह। वा॒यव॑ ए॒वैनं॑
जुहोति॥२३॥

मि॒त्राय॒ स्वाहे॑त्या॒ह। मि॒त्रायै॒वैनं॑ जुहोति। वरु॑णाय॒
स्वाहे॑त्या॒ह। वरु॑णायै॒वैनं॑ जुहोति। ए॒ताभ्य॑ ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्यो
जुहोति। दश॑दश स॒म्पादं॑ जुहोति। दशा॑क्षरा वि॒राट्।
अन्नं॑ वि॒राट्। वि॒राजै॒वान्नाद्य॑मव॑ रुन्धे। प्र वा ए॒षो-
ऽस्मा॑ल्लो॒काच्च॑वते। यः परा॑ची॒राहु॑तीर्जुहोति। पुनः॑
पुनर॑भ्याव॒र्तं जुहोति॑। अ॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्र॒ति॒तिष्ठ॑ति। ए॒ता॒
ह वा॒व सौ॑ऽश्वमे॒धस्य॒ स॒ंस्थि॑तिमुवा॒चास्क॑न्दाय। अ॒स्क॑न्न॒
हि तत्। यद्य॒ज्ञस्य॒ स॒ंस्थि॑तस्य॒ स्क॑न्दति॥२४॥

अ॒भिजि॑त्यै वैश्वान॒रः संवि॑त्र ए॒वैनं॑ जुहोति वा॒यव॑ ए॒वैनं॑ जुहोति च्यवते॒ षट् च॑॥—[६]

प्र॒जाप॑तये त्वा जुष्टं प्रोक्षा॒मीति॑ पुरस्ता॑त्प्र॒त्यङ्घ्रि॑ष्ठ॒न्प्रोक्ष॑ति।
प्र॒जाप॑तिर्वै दे॒वाना॑मन्ना॒दो वी॒र्या॑वान्। अ॒न्नाद्य॑मे॒वास्मि॑न्वी॒र्यं
दधा॑ति। तस्मा॑द॒श्वः प॒शूना॑मन्ना॒दो वी॒र्या॑वत्तमः।
इन्द्रा॑ग्निभ्यान्त्वेति॑ दक्षिण॒तः। इन्द्रा॑ग्नी वै दे॒वाना॑मोजि॑ष्ठौ
बलि॑ष्ठौ। ओजं॑ ए॒वास्मि॑न्बलं॑ दधाति। तस्मा॑द॒श्वः
प॒शूना॑मोजि॑ष्ठौ बलि॑ष्ठः। वा॒यवे॒ त्वेति॑ प॒श्चात्। वा॒युर्वै

दे॒वानां॑मा॒शुः सा॑रसा॒रित॑मः॥ २५॥

ज॒वमे॒वास्मि॑न्दधाति। तस्मा॒दश्वः॑ पशूनामा॒शुः सा॑रसा॒रित॑मः।
विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्य॒ इत्यु॑त्तर॒तः। विश्वे॑ वै दे॒वा दे॒वानां॑
यश॑स्वित॑माः। यश॑ ए॒वास्मि॑न्दधाति। तस्मा॒दश्वः॑
पशूनां॑ यश॑स्वित॑मः। दे॒वेभ्य॒स्त्वेत्य॑धस्तात्। दे॒वा वै
दे॒वाना॑मप॑चिततमाः। अप॑चितिमे॒वास्मि॑न्दधाति। तस्मा॒दश्वः॑
पशूना॑मप॑चिततमः॥ २६॥

सर्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्य॒ इत्यु॑परि॒ष्ठात्। सर्वे॑ वै दे॒वास्त्विषि॑मन्तो
हर॑स्विनः। त्विषि॑मे॒वास्मिन् ह॑रो दधाति। तस्मा॒दश्वः॑
पशूनां॑ त्विषि॑मान्हर॑स्वित॑मः। दि॒वे त्वाऽन्तरि॑क्षाय
त्वा पृथि॒व्यै त्वेत्या॑ह। ए॒भ्य ए॒वैनं॑ लो॒केभ्यः॑ प्रोक्ष॑ति।
स॒ते त्वाऽस॑ते त्वाऽऽद्य॑स्त्वौष॑धीभ्यस्त्वा विश्वे॑भ्यस्त्वा
भू॒तेभ्य॒ इत्या॑ह। तस्मा॑दश्वमे॒धया॒जिनः॑ सर्वा॑णि
भू॒तान्यु॑पजीवन्ति। ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति। यत्प्रा॑जाप॒त्योऽश्वः॑।
अथ॑ कस्मा॑देनम॒न्याभ्यो॑ दे॒वता॒भ्योऽपि॑ प्रोक्ष॑तीति। अश्वे॑ वै
सर्वा॑ दे॒वता॑ अ॒न्वाय॑न्ताः। तं यद्विश्वे॑भ्यस्त्वा भू॒तेभ्य॒ इति॑
प्रोक्ष॑ति। दे॒वता॑ ए॒वास्मि॑न्न॒न्वा या॑तयति। तस्मा॒दश्वे॑ सर्वा॑

देवतां अन्वायन्ताः॥२७॥

सारसारितुमोऽर्पचिततमः प्राजापत्योऽश्वः पञ्च च॥—————[७]

यथा वै हविषो गृहीतस्य स्कन्दति। एवं वा एतदश्वस्य
स्कन्दति। यत्प्रोक्षितमनालब्धमुत्सृजन्ति। यदश्वचरितानि
जुहोति। सर्वहुतमेवेन करोत्यस्कन्दाय। अस्कन्नं हि तत्।
यद्धुतस्य स्कन्दति। ईङ्गाराय स्वाहे कृताय स्वाहेत्याह।
एतानि वा अश्वचरितानि। चरितैरेवेन समर्धयति॥२८॥

तदाहुः। अनाहुतयो वा अश्वचरितानि। नैता होतव्या इति।
अथो खल्वाहुः। होतव्या एव। अत्र वावैवं विद्वानश्वमेधं
संस्थापयति। यदश्वचरितानि जुहोति। तस्माद्धोतव्या
इति। बहिर्धा वा एनमेतदायतनादधाति। भ्रातृव्यमस्मै
जनयति॥२९॥

यस्यानायतनेऽन्यत्राग्नेराहुतीर्जुहोति। सावित्रिया इष्ट्याः
पुरस्तात्स्विष्टकृतः। आहवनीयेऽश्वचरितानि जुहोति।
आयतन एवास्याहुतीर्जुहोति। नास्मै भ्रातृव्यं जनयति।
तदाहुः। यज्ञमुखेयं यज्ञमुखे होतव्याः। यज्ञस्य कृत्यैः। सुवर्गस्य
लोकस्यानुख्यात्या इति। अथो खल्वाहुः॥३०॥

यद्यज्ञमुखेयज्ञमुखे जुहुयात्। पशुभिर्यजमानं व्यर्धयेत्।
 अव सुवर्गाल्लोकात्पद्येत। पापीयान्त्स्यादिति। सकृदेव
 होतव्याः। न यजमानं पशुभिर्यर्धयति। अग्निं सुवर्गं लोकं
 जयति। न पापीयान्भवति। अष्टाचत्वारिंशतमश्वरूपाणि
 जुहोति। अष्टाचत्वारिंशदक्षरा जगती। जागृतोऽश्वः
 प्राजापत्यः समृद्धौ। एकमतिरिक्तं जुहोति। तस्मादेकः
 प्रजास्वर्धुकः॥ ३१॥

अर्धयति जनयति खल्वाहुर्जगती त्रीणि च॥ [८]

विभूर्मात्रा प्रभूः पित्रेत्याह। इयं वै माता। असौ पिता।
 आभ्यामेवैनं परिददाति। अश्वोऽसि हयोऽसीत्याह।
 शास्त्येवैनमेतत्। तस्माच्छिष्टाः प्रजा जायन्ते। अत्यो-
 ऽसीत्याह। तस्मादश्वः सर्वान्पशूनत्येति। तस्मादश्वः सर्वेषां
 पशूनां श्रेष्ठं गच्छति॥ ३२॥

प्र यशः श्रेष्ठमाप्नोति। य एवं वेद। नरोऽस्यर्वाऽसि
 सप्तिरसि वाज्यंसीत्याह। रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे।
 ययुर्नामाऽसीत्याह। एतद्वा अश्वस्य प्रियन्नामधेयम्।
 प्रियेणैवैनन्नामधेयेनाग्निं वंदति। तस्मादप्यामित्रौ सङ्गत्य।

नाम्ना चेद्धयेते। मित्रमेव भवतः॥३३॥

आदित्यानां पत्वाऽन्विहीत्याह। आदित्यानेवैनं गमयति।
अग्नये स्वाहा स्वाहेन्द्राग्निभ्यामिति पूर्वहोमां जुहोति। पूर्व
एव द्विषन्तम्भ्रातृव्यमिति क्रामति। भूरसि भुवे त्वा भव्याय
त्वा भविष्यते त्वेत्युत्सृजति सर्वत्वाय। देवा आशापाला एतं
देवेभ्योऽश्वमेधाय प्रोक्षितं गोपायतेत्याह। शतं वै तल्प्या
राजपुत्रा देवा आशापालाः। तेभ्य एवैनं परि ददाति। ईश्वरो
वा अश्वः प्रमुक्तः परा परावतङ्गन्तोः। इह धृतिः स्वाहेह
विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमतिः स्वाहेति चतृषु पथ्सु
जुहोति॥३४॥

एता वा अश्वस्य बन्धनम्। ताभिरेवैनम्बध्नाति। तस्मादश्वः
प्रमुक्तो बन्धनमा गच्छति। तस्मादश्वः प्रमुक्तो बन्धनं न
जहाति। राष्ट्रं वा अश्वमेधः। राष्ट्रे खलु वा एते व्यायच्छन्ते।
येऽश्वमेध्यं रक्षन्ति। तेषां य उदचं गच्छन्ति। राष्ट्रादेव ते
राष्ट्रं गच्छन्ति। अथ य उदचं न गच्छन्ति॥३५॥

राष्ट्रादेव ते व्यवच्छिद्यन्ते। परा वा एष सिंच्यते। योऽबलो-
ऽश्वमेधेन यजते। यदमित्रा अश्वं विन्देरन्। हन्येतास्य यज्ञः।

चतुः शता रक्षन्ति। यज्ञस्याघाताय। अथान्यमानीय प्रोक्षेयुः।
सैव ततः प्रायश्चित्तिः॥३६॥

गच्छति भवतः पृथु जुहोति न गच्छन्ति नव च॥—————[९]

प्रजापतिरकामयताश्वमेधेन यजेयेति। स तपोऽतप्यत।
तस्य तेषानस्य। सप्तात्मनो देवता उदक्रामन्। सा
दीक्षाऽभवत्। स एतानि वैश्वदेवान्यपश्यत्। तान्यजुहोत्।
तैर्वै स दीक्षामवारुन्ध। यद्वैश्वदेवानि जुहोति। दीक्षामेव
तैर्यजमानोऽव रुन्धे॥३७॥

सप्त जुहोति। सप्त हि ता देवता उदक्रामन्। अन्वहं जुहोति।
अन्वहमेव दीक्षामव रुन्धे। त्रीणि वैश्वदेवानि जुहोति।
चत्वार्यौद्ग्रहणानि। सप्त सम्पद्यन्ते। सप्त वै शीर्षण्याः
प्राणाः। प्राणा दीक्षा। प्राणैरेव प्राणान्दीक्षामव रुन्धे॥३८॥

एकविंशतिं वैश्वदेवानि जुहोति। एकविंशतिर्वै देवलोकाः।
द्वादश मासाः पञ्चर्तवः। त्रय इमे लोकाः। असावादित्य
एकविंशः। एष सुवर्गो लोकः। तद्वैष्व क्षत्रम्। सा श्रीः।
तद्वध्नस्य विष्टपम्। तत्स्वाराज्यमुच्यते॥३९॥

त्रिंशतमौद्ग्रहणानि जुहोति। त्रिंशदक्षरा विराट्। अन्नं

वि॒राट्। वि॒राजै॒वान्नाद्य॑म॒व रु॒न्धे। त्रे॒धा वि॒भज्य॑ दे॒वतां॑
जु॒होति॑। त्र्या॑वृ॒तो वै दे॒वाः। त्र्या॑वृ॒त इ॒मे लो॒काः। ए॒षां
लो॒काना॑मा॒प्त्यै। ए॒षां लो॒कानां॑ क्लृ॒प्त्यै। अ॒प॒ वा ए॒तस्मात्प्रा॒णाः
क्रा॑मन्ति॥४०॥

यो दी॒क्षाम॑तिरे॒चय॑ति। स॒प्त॒हं प्रच॑रन्ति। स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः
प्रा॒णाः। प्रा॒णा दी॒क्षा। प्रा॒णैरे॒व प्रा॒णान्दी॒क्षाम॑व रु॒न्धे।
पू॒र्णाहु॑तिमु॒त्त॒मां जु॒होति॑। सर्व॑ वै पू॒र्णाहु॑तिः। सर्व॑मे॒वाप्नो॑ति।
अथो॑ इ॒यं वै पू॒र्णाहु॑तिः। अ॒स्यामे॒व प्र॒ति तिष्ठ॑ति॥४१॥

रु॒न्धे प्रा॒णान्दी॒क्षाम॑व रु॒न्ध उच्य॑ते क्रा॒मन्ति तिष्ठ॑ति॥ [१०]

प्र॒जाप॑तिर॒श्वमे॑धम॒सृज॑त। त॒ं सृ॒ष्टं न किञ्च॑नोद॒यच्छ॑त्। तं
वै॒श्वदे॒वान्ये॒वोद॑यच्छन्। यद्वै॒श्वदे॒वानि॑ जु॒होति॑। य॒ज्ञस्यो॑द्य॒त्यै।
स्वाहाऽऽधि॑मा॒धी॒ताय॑ स्वाहा॑। स्वाहाऽधी॑तं॒ मन॑से॒ स्वाहा॑।
स्वाहा॑ मनः॑ प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॑। का॒य स्वाहा॑ कस्मै॒
स्वाहा॑ क॒तम॑स्मै॒ स्वाहे॑ति॒ प्राजा॑प॒त्ये मुख्ये॑ भवतः।
प्र॒जाप॑तिमु॒खाभिरे॒वैनं॑ दे॒वता॑भि॒रुद्य॑च्छते॥४२॥

अदि॒त्यै स्वाहाऽदि॒त्यै म॒ह्यै स्वाहाऽदि॒त्यै सु॑मृ॒डीका॒यै
स्वाहे॑त्या॒ह। इ॒यं वा अदि॑तिः। अ॒स्या ए॒वैनं॑ प्र॒तिष्ठा॑योद्य॒च्छते॑।

सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै बृ॒हत्यै॑ स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै पाव॒कायै॑
 स्वाहेत्या॑ह। वा॒ग्वै सर॑स्वती। वा॒चैवैन॒मुद्य॑च्छते। पू॒ष्णे स्वाहा॑
 पू॒ष्णे प्र॑प॒थ्याय॑ स्वाहा॑ पू॒ष्णे न॒रन्धि॑षाय॒ स्वाहेत्या॑ह। प॒शवो॑
 वै पू॒षा। प॒शुभि॑रे॒वैन॒मुद्य॑च्छते। त्वष्ट्रे॑ स्वाहा॒ त्वष्ट्रे॑ तु॒रीपा॑य॒
 स्वाहा॒ त्वष्ट्रे॑ पु॒रुरूपा॑य॒ स्वाहेत्या॑ह। त्वष्ट्रा॒ वै पं॑शूनां
 मि॒थुना॑ना॒ रूप॑कृत्। रू॒पमे॒व प॒शुषु॑ दधाति। अथो॑
 रू॒पैरे॒वैन॒मुद्य॑च्छते। विष्णा॑वे स्वाहा॒ विष्णा॑वे नि॒खुर्य॑पाय॒
 स्वाहा॒ विष्णा॑वे नि॒भूय॑पाय॒ स्वाहेत्या॑ह। य॒ज्ञो वै विष्णुः॑।
 य॒ज्ञायै॒वैन॒मुद्य॑च्छते। पू॒र्णाहु॑तिमु॒त्तमां॑ जु॒होति॑। प्रत्यु॑त्त॒ब्ध्यै
 सय॑त्वाय॑॥ ४३ ॥

यच्छते॒ पुरुरू॑पाय॒ स्वाहेत्या॑हाष्टौ च॥ [११]

सा॒वि॒त्रम॑ष्टाक॒पालं॑ प्रा॒तर्निर्व॑पति। अ॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री। गा॒य॒त्रं
 प्रा॒तः स॒व॒नम्। प्रा॒तः स॒व॒नादे॒वैन॑ गाय॒त्रिया॑श्छ॒न्दसो॑ऽधि
 निर्मि॑मीते। अथो॑ प्रा॒तः स॒व॒नमे॒व तेना॑प्रोति। गा॒य॒त्रीं छ॒न्दः।
 स॒वि॒त्रे प्र॑स॒वि॒त्र एका॑दशक॒पालं॑ म॒ध्यन्दि॑ने। एका॑दशाक्षरा
 त्रि॒ष्टुप्। त्रै॒ष्टुभं॑ मा॒ध्यं दि॒नं स॒व॒नम्। मा॒ध्यं दि॒नादे॒वैन॑
 स॒व॒नात्रि॒ष्टुभ॑श्छ॒न्दसो॑ऽधि निर्मि॑मीते॥ ४४ ॥

अथो माध्यं दिनमेव सवनं तेनाप्रोति। त्रिष्टुभं छन्दः। सवित्र
 आसवित्रे द्वादशकपालमपराह्णे। द्वादशाक्षरा जगती। जागंतं
 तृतीयसवनम्। तृतीयसवनादेवनं जगत्याश्छन्दसोऽधि
 निर्मिमीते। अथो तृतीयसवनमेव तेनाप्रोति। जगतीं छन्दः।
 ईश्वरो वा अश्वः प्रमुक्तः परां परावतं गन्तौ। इह धृतिः
 स्वाहेह विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमन्तिः स्वाहेति
 चतस्र आहुतीर्जुहोति॥४५॥

चतस्रो दिशः। दिग्भिरेवेनं परिगृह्णाति। आश्वत्थो
 व्रजो भवति। प्रजापतिर्देवेभ्यो निलायत। अश्वो रूपं
 कृत्वा। सोऽश्वत्थे संवत्सरमतिष्ठत्। तदश्वत्थस्याश्वत्थत्वम्।
 यदाश्वत्थो व्रजो भवति। स्व एवेनं योनौ प्रतिष्ठापयति॥४६॥

त्रिष्टुभश्छन्दसोऽधि निर्मिमीते जुहोति नवं च॥—————[१२]

आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामित्याह। ब्राह्मण एव
 ब्रह्मवर्चसं दधाति। तस्मात्पुरा ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चस्यं जायत।
 आऽस्मिन्नाष्ट्रे राजन्यं इषव्यः शूरो महारथो जायतामित्याह।
 राजन्यं एव शौर्यं महिमानं दधाति। तस्मात्पुरा राजन्यं
 इषव्यः शूरो महारथोऽजायत। दोग्ध्रीं धेनुरित्याह।

धेन्वामेव पयो दधाति। तस्मात्पुरा दोग्ध्री धेनुरजायत।
बोढाऽनङ्घानित्याह॥४७॥

अनुदुह्येव वीर्यं दधाति। तस्मात्पुरा बोढाऽनङ्घानंजायत।
आशुः सप्तिरित्याह। अश्वं एव जवं दधाति। तस्मात्पुरा-
ऽऽशुरश्वोऽजायत। पुरन्धिर्योषेत्याह। योषित्येव रूपं दधाति।
तस्मात्स्त्री युवतिः प्रिया भावुका। जिष्णू रथेष्ठा इत्याह। आ
ह वै तत्र जिष्णू रथेष्ठा जायते॥४८॥

यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। सभेयो युवेत्याह। यो वै पूर्ववयसी।
स सभेयो युवा। तस्माद्युवा पुमान्प्रियो भावुकः। आऽस्य
यजमानस्य वीरो जायतामित्याह। आ ह वै तत्र यजमानस्य
वीरो जायते। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। निकामेनिकामे नः
पर्जन्यो वर्षत्वित्याह। निकामेनिकामे ह वै तत्र पर्जन्यो
वर्षति। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। फलिन्यो न ओषधयः
पच्यन्तामित्याह। फलिन्यो ह वै तत्रौषधयः पच्यन्ते। यत्रैतेन
यज्ञेन यजन्ते। योगक्षेमो नः कल्पतामित्याह। कल्पते ह वै
तत्र प्रजाभ्यो योगक्षेमः। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते॥४९॥

अनुङ्घानित्याह जायते वर्षति सप्त च॥ [१३]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्। स आत्मन्नश्वमेधमधत्त।
 तं देवा अब्रुवन्। एष वाव यज्ञः। यदश्वमेधः। अप्येव
 नोत्रास्त्विति। तेभ्य एतानन्नहोमान्प्रायच्छत्। तानंजुहोत्।
 तैर्वै स देवानंप्रीणात्। यदन्नहोमां जुहोति॥५०॥

देवानेव तैर्यजमानः प्रीणाति। आज्येन जुहोति। अग्नेर्वा
 एतद्रूपम्। यदाज्यम्। यदाज्येन जुहोति। अग्निमेव
 तत्प्रीणाति। मधुना जुहोति। महृत्यै वा एतद्देवतायै रूपम्।
 यन्मधु। यन्मधुना जुहोति॥५१॥

महतीमेव तद्देवतां प्रीणाति। तण्डुलैर्जुहोति। वसूनां
 वा एतद्रूपम्। यत्तण्डुलाः। यत्तण्डुलैर्जुहोति। वसूनेव
 तत्प्रीणाति। पृथुकैर्जुहोति। रुद्राणां वा एतद्रूपम्।
 यत्पृथुकाः। यत्पृथुकैर्जुहोति॥५२॥

रुद्रानेव तत्प्रीणाति। लाजैर्जुहोति। आदित्यानां वा
 एतद्रूपम्। यल्लाजाः। यल्लाजैर्जुहोति। आदित्यानेव
 तत्प्रीणाति। करम्बैर्जुहोति। विश्वेषां वा एतद्देवानां रूपम्।
 यत्करम्बाः। यत्करम्बैर्जुहोति॥५३॥

विश्वानेव तद्देवान्प्रीणाति। धानाभिर्जुहोति। नक्षत्राणां

वा ए॒तद्रूपम्। यद्धा॒नाः। यद्धा॒नाभिर्जु॑होति। नक्ष॑त्राण्ये॒व
तत्प्री॑णाति। सक्तु॑भिर्जुहोति। प्र॒जाप॑ते॒र्वा ए॒तद्रूपम्।
यत्सक्त॑वः। यत्सक्तु॑भिर्जुहोति॥ ५४॥

प्र॒जाप॑तिमे॒व तत्प्री॑णाति। म॒सू॒स्यैर्जु॑होति। सर्वा॑सां वा
ए॒तद्दे॒वता॑नां५ रू॒पम्। यन्म॒सू॒स्यानि॑। यन्म॒सू॒स्यैर्जु॑होति।
सर्वा॑ ए॒व तद्दे॒वताः॑ प्रीणाति। प्रि॒यङ्मु॒त॒ण्डु॒लैर्जु॑होति।
प्रि॒याङ्गा॑ ह॒ वै ना॒मैते॑। ए॒तैर्वै दे॒वा अश्व॑स्याङ्गा॑नि
सम॑दधुः। यत्प्रि॒यङ्मु॒त॒ण्डु॒लैर्जु॑होति। अश्व॑स्यै॒वाङ्गा॑नि
सन्द॑धाति। दशान्ना॑नि जुहोति। दशा॑क्षरा वि॒राट्।
वि॒राट्कृ॒त्स्नस्या॒न्नाद्य॒स्याव॑रुद्धौ॥ ५५॥

जुहोति॑ मधु॑ना जुहोति॑ पृथु॑केर्जुहोति॑ क॒र॒म्बैर्जु॑होति॑ सक्तु॑भिर्जुहोति॑ प्रि॒यङ्मु॒त॒ण्डु॒लैर्जु॑होति॑
च॒त्वारि॑ च (अ॒न्न॒हो॒माना॒ज्येना॒ग्नेर्मधु॑ना तण्डु॒लैः पृथु॑के॒लाजैः क॒र॒म्बैर्धा॑नाभिः सक्तु॑भिर्म॒सू॒स्यैः
प्रि॒यङ्मु॒त॒ण्डु॒लैर्द॑शान्ना॑नि द्वा॒द॒श।)॥ [१४]

प्र॒जाप॑तिरश्वमे॒धम॑सृजत। त५ सृष्ट५ रक्षा॑स्यजिघा५सन्।
स ए॒तान्प्र॒जाप॑तिर्न॒क्त५ हो॒मान॑पश्यत्। तान॑जुहोत्। तैर्वै
स य॒ज्ञाद्रक्षा॑स्यपा॒हन्। यन्न॑क्त५ होमां जुहोति। य॒ज्ञादे॒व
तैर्य॑ज॒मानो॒ रक्षा॑स्यप॒ हन्ति॑। आ॒ज्येन॑ जुहोति। वज्रो॑ वा

आज्यम्। वज्रेणैव यज्ञाद्रक्षाःस्यपं हन्ति॥५६॥

आज्यस्य प्रतिपदं करोति। प्राणो वा आज्यम्। मुखत एवास्य प्राणं दधाति। अन्नहोमाञ्जुहोति। शरीरवदेवाव रुन्धे। व्यत्यासं जुहोति। उभयस्यावरुद्धौ। नक्तं जुहोति। रक्षंसामपहत्यै। आज्येनान्ततो जुहोति॥५७॥

प्राणो वा आज्यम्। उभयत एवास्य प्राणं दधाति। पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च। एकस्मै स्वाहेत्याह। अस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति। द्वाभ्यां स्वाहेत्याह। अमुष्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति। उभयोरेव लोकयोः प्रति तिष्ठति। अस्मिंश्चामुष्मिंश्च। शताय स्वाहेत्याह। शतायुर्वे पुरुषः शतवीर्यः। आयुरेव वीर्यमव रुन्धे। सहस्राय स्वाहेत्याह। आयुर्वे सहस्रम्। आयुरेवाव रुन्धे। सर्वस्मै स्वाहेत्याह। अपरिमितमेवाव रुन्धे॥५८॥

एव यज्ञाद्रक्षाःस्यपंहन्त्यन्ततो जुहोति शताय स्वाहेत्याह सप्त च॥—————[१५]

प्रजापतिं वा एष ईप्सतीत्याहुः। योऽश्वमेधेन यजंत इति। अथो आहुः। सर्वाणि भूतानीति। एकस्मै स्वाहेत्याह। प्रजापतिर्वा एकः। तमेवाप्नोति। एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां

स्वाहेत्यभिपूर्वमाहुतीर्जुहोति। अभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमेति।
एकोत्तरं जुहोति॥५९॥

एकवदेव सुवर्गं लोकमेति। सन्ततं जुहोति। सुवर्गस्य
लोकस्य सन्तत्यै। शताय स्वाहेत्याह। शतायुर्वै पुरुषः
शतवीर्यः। आयुरेव वीर्यमवरुन्धे। सहस्राय स्वाहेत्याह।
आयुर्वै सहस्रम्। आयुरेवाव रुन्धे। अयुताय स्वाहा
नियुताय स्वाहा प्रयुताय स्वाहेत्याह॥६०॥

त्रय इमे लोकाः। इमानेव लोकानव रुन्धे। अर्बुदाय
स्वाहेत्याह। वाग्वा अर्बुदम्। वाचमेवाव रुन्धे। न्यर्बुदाय
स्वाहेत्याह। यो वै वाचो भूमा। तन्यर्बुदम्। वाच एव
भूमानमव रुन्धे। समुद्राय स्वाहेत्याह॥६१॥

समुद्रमेवाप्नोति। मध्याय स्वाहेत्याह। मध्यमेवाप्नोति।
अन्ताय स्वाहेत्याह। अन्तमेवाप्नोति। परार्धाय स्वाहेत्याह।
परार्धमेवाप्नोति। उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहेत्याह।
रात्रिर्वा उषाः। अहर्व्युष्टिः। अहोरात्रे एवावरुन्धे। अथो
अहोरात्रयोरेव प्रतितिष्ठति। ता यदुभयीर्दिवा वा नक्तं
वा जुहुयात्। अहोरात्रे मोहयेत्। उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै

स्वाहो॑दे॒ष्यते स्वाहो॑द्यते स्वाहेत्यनु॑दिते जुहोति। उदि॑ताय
स्वाहा॑ सुव॒र्गाय स्वाहा॑ लो॒काय स्वाहेत्युदि॑ते जुहोति।
अ॒होरा॒त्रयो॒रव्य॑तिमोहाय॥६२॥

एकोत्तरं जुहोति प्रयुताय स्वाहेत्याह समुद्राय स्वाहेत्याहाहव्युष्टिः सप्त च॥—[१६]

वि॒भूर्मा॒त्रा प्र॒भूः पि॒त्रेत्य॑श्वना॒मानि॑ जुहोति। उ॒भयो॑रे॒वैनं॑
लो॒कयो॑र्नाम॒धेयं॑ गमयति। आ॒य॑नाय स्वाहा प्रा॒य॑णाय
स्वाहेत्यु॑द्वावाञ्जुहोति। सर्व॑मे॒वैन॒मस्क॑न्नः सुव॒र्गं लो॒कं
ग॑मयति। अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य स्वाहेति॑ पूर्व॑होमाञ्जुहोति।
पूर्व॑ ए॒व द्वि॒षन्तं॑ भ्रातृ॒व्यम॑ति॒ क्राम॑ति। पृथि॒व्यै स्वाहा॒
ऽन्तरि॑क्षाय स्वाहेत्याह। य॒थाय॒जुरे॒वैतत्। अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒
सोमा॑य स्वाहेति॑ पूर्व॑दीक्षा जुहोति। पूर्व॑ ए॒व द्वि॒षन्तं॑
भ्रातृ॒व्यम॑ति॒ क्राम॑ति॥६३॥

पृथि॒व्यै स्वाहा॒ऽन्तरि॑क्षाय स्वाहेत्ये॒कवि॑ः॒शिनीं॑ दी॒क्षां
जु॑होति। ए॒कवि॑ः॒शति॑र्वै दे॒वलो॒काः। द्वा॑द॒श मा॒साः
प॒ञ्च॒र्तवः॑। त्रयं॑ इ॒मे लो॒काः। अ॒सावा॑दि॒त्य ए॒कवि॑ः॒शः। ए॒ष
सु॒व॒र्गो लो॒कः। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ स॒म॒ष्टौ। भुवो॑ दे॒वानां॑
क॒र्म॒णेत्यु॑त्तुदीक्षा जुहोति। ऋतू॒नेवा॒स्मै क॑ल्पयति। अ॒ग्नये॒

स्वाहा वायवे स्वाहेति जुहोत्यनन्तरित्यै॥६४॥

अ॒र्वा॒ङ्म॒ज्जः स॒ङ्गा॒म॒त्वित्या॒प्ती॒र्जु॒होति॑। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒प्त्यै॑।
भू॒तं भ॒व्यं भ॒विष्य॑दिति॒ पर्या॒प्ती॒र्जु॒होति॑। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑
पर्या॒प्त्यै॑। आ मे॑ गृ॒हा भ॑व॒न्त्वित्या॒भू॒र्जु॒होति॑। सु॒व॒र्गस्य॑
लो॒कस्या॒भू॒त्यै॑। अ॒ग्निना॒ तपोऽ॒न्व॑भ॒व॒दित्य॑नु॒भू॒र्जु॒होति॑।
सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑भू॒त्यै॑। स्वाहाऽऽधि॑मा॒धी॒ताय॑ स्वाहेति॒
सम॑स्तानि वैश्व॒दे॒वानि॑ जुहोति। सम॑स्तमे॒व द्वि॑षन्तं
भ्रातृ॑व्य॒मति॑ क्रामति॥६५॥

द॒द्ध्यः स्वाहा॒ हनू॑भ्या॒ङ् स्वाहेत्य॑ङ्ग॒होमाञ्जु॑होति। अ॒ङ्गे॑अ॒ङ्गे वै
पुरु॑षस्य पा॒प्मोप॑श्लिष्टः। अ॒ङ्गा॑द॒ङ्गादे॒वैनं॑ पा॒प्मन॒स्तेन॑ मुञ्चति।
अ॒ज्ये॒ताय॑ स्वाहा॒ कृ॒ष्णाय॑ स्वाहा॒ श्वे॒ताय॑ स्वाहेत्य॑श्वरू॒पाणि॑
जुहोति। रू॒पैरे॒वैन॑ सम॑र्धयति। ओष॑धी॒भ्यः॒ स्वाहा॒
मूले॑भ्यः॒ स्वाहेत्यो॑षधि॒होमाञ्जु॑होति। द्र॒व्यो वा ओष॑धयः।
पुष्पे॑भ्योऽन्याः फलं॑ गृह्णन्ति। मूले॑भ्योऽन्याः। ता ए॒वोभयी॑रव॒
रुन्धे॑॥६६॥

व॒न॒स्पति॑भ्यः॒ स्वाहेति॑ व॒नस्पति॑हो॒माञ्जु॑होति। आ॒र॒ण्यस्या॒न्नाद्य॑स्य
मे॒षस्त्वा॑ प॒च॒तैर॑व॒त्वित्य॑पा॒व्यानि॑ जुहोति। प्रा॒णा वै दे॒वा

अपाँव्याः। प्राणानेवाव रुन्धे। कूप्याभ्यः स्वाहाञ्चः
 स्वाहेत्यपाँ होमाँञ्जुहोति। अप्सु वा आपः। अन्नं वा
 आपः। अद्ध्यो वा अन्नं जायते। यदेवाद्ध्योऽन्नं जायते। तदव
 रुन्धे॥६७॥

पूर्वदीक्षा जुहोति पूर्वं एव द्विषन्तं भ्रातृव्यमतिं कामत्यनन्तरित्यै कामति रुन्धे जायत एकं
 च॥

[१७]

अम्भाँसि जुहोति। अयं वै लोकोऽम्भाँसि। तस्य वसवो-
 ऽधिपतयः। अग्निर्ज्योतिः। यदम्भाँसि जुहोति। इममेव
 लोकमव रुन्धे। वसूनाँ सायुज्यं गच्छति। अग्निं ज्योतिरव
 रुन्धे। नभाँसि जुहोति। अन्तरिक्षं वै नभाँसि॥६८॥

तस्य रुद्रा अधिपतयः। वायुर्ज्योतिः। यन्नभाँसि जुहोति।
 अन्तरिक्षमेवाव रुन्धे। रुद्राणाँ सायुज्यं गच्छति। वायुं
 ज्योतिरव रुन्धे। महाँसि जुहोति। असौ वै लोको
 महाँसि। तस्यादित्या अधिपतयः। सूर्यो ज्योतिः॥६९॥

यन्महाँसि जुहोति। अमुमेव लोकमव रुन्धे। आदित्यानाँ
 सायुज्यं गच्छति। सूर्यं ज्योतिरव रुन्धे। नमो राज्ञे नमो
 वरुणायेति यव्यानि जुहोति। अन्नाद्यस्यावरुद्धौ। मयोभूर्वातो
 अभि वातून्ना इति गव्यानि जुहोति। पशूनामवरुद्धौ।

प्राणाय॒ स्वाहा॑ व्या॒नाय॒ स्वाहेति॑ सन्ततिहोमाञ्जुहोति।
सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ सन्तत्यै॑॥ ७० ॥

सि॒ताय॒ स्वाहाऽसि॑ताय॒ स्वाहेति॑ प्रमु॒क्तीर्जु॑होति। सुव॒र्गस्य॑
लो॒कस्य॒ प्रमु॑क्त्यै। पृ॒थि॒व्यै स्वाहाऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहेत्या॑ह।
य॒था॒य॒जुरे॒वैतत्। द॒त्वते॒ स्वाहाऽद॒न्तका॑य॒ स्वाहेति॑
शरी॒रहो॑माञ्जुहोति। पि॒तृलो॒कमे॒व तैर्य॑ज॒मानोऽव॑ रुन्धे।
कस्त्वा॑ युनक्ति॒ स त्वा॑ युन॒क्तिति॑ परि॒धीन् यु॑नक्ति। इ॒मे वै
लो॒काः परि॑धयः। इ॒माने॒वास्मै॑ लो॒कान् यु॑नक्ति। सुव॒र्गस्य॑
लो॒कस्य॒ सम॑ष्ट्यै॥ ७१ ॥

यः प्रा॑ण॒तो य आ॑त्म॒दा इति॑ म॒हि॒मानौ॑ जुहोति। सुव॒र्गो
वै लो॒को म॒हः। सुव॒र्गमे॒व ता॒भ्यां लो॒कं यज॑मानोऽव॑
रुन्धे। आ ब्र॒ह्मन्ब्रा॑ह्म॒णो ब्र॑ह्मव॒र्चसी॑ जा॒यता॑मिति॒ सम॑स्तानि
ब्र॒ह्मव॒र्चसा॑नि जुहोति। ब्र॒ह्मव॒र्चस॑मे॒व तैर्य॑ज॒मानोऽव॑ रुन्धे।
ज॒ज्ञि बी॒जमि॑ति॒ जुहो॑त्यन॒न्तरि॑त्यै। अ॒ग्नये॒ सम॑नमत्पृथि॒व्यै
सम॑नम॒दिति॑ सन्नतिहोमाञ्जुहोति। सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒
सन्न॑त्यै। भू॒ताय॒ स्वाहा॑ भविष्य॒ते स्वाहेति॑ भू॒ताभ॒व्यौ होमौ॑
जुहोति। अ॒यं वै लो॒को भू॑तम्॥ ७२ ॥

असौ भविष्यत्। अनयोरेव लोकयोः प्रतितिष्ठति।
 सर्वस्यात्यै। सर्वस्यावरुद्धौ। यदक्रन्दः प्रथमं जायमानु
 इत्यश्वस्तोमीयं जुहोति। सर्वस्यात्यै। सर्वस्य जित्यै।
 सर्वमेव तेनाप्रोति। सर्वं जयति। योऽश्वमेधेन यजते॥७३॥
 य उ चैनमेवं वेद। यज्ञं रक्षांस्यजिघांसन्। स
 एतान्प्रजापतिर्नक्तं होमानं पश्यत्। तानं जुहोत्। तैर्वै स
 यज्ञाद्रक्षांस्यपाहन्। यन्नक्तं होमां जुहोति। यज्ञादेव
 तैर्यजमानो रक्षांस्यपहन्ति। उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै
 स्वाहेत्यन्ततो जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥७४॥

वै नभसि सूर्यो ज्योतिः सन्तत्यै समष्ट्यै भूतं यजते नवं च॥—————[१८]

एकयूपो वैकादशिनी वा। अन्येषां यज्ञानां यूपा भवन्ति।
 एकविंशिन्यश्वमेधस्य। सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै।
 बैल्वो वा खादिरो वा पालाशो वा। अन्येषां यज्ञक्रतूनां
 यूपा भवन्ति। राज्जुदाल एकविंशत्यरत्निरश्वमेधस्य।
 सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। नान्येषां पशूनां तेजुन्या
 अवद्यन्ति। अवद्यन्त्यश्वस्य॥७५॥

पाप्मा वै तेजनी। पाप्मनोऽपहत्यै। प्लक्षशाखायामन्येषां

पशूनामवृद्धन्ति। वेतसशाखायामश्वस्य। अप्सुयोनिरा
 अश्वः। अप्सुजो वेतसः। स्व एवास्य योनावव द्यति।
 यूपेषु ग्राम्यान्पशून्नियुञ्जन्ति। आरोकेष्वारण्यान्धारयन्ति।
 पशूनां व्यावृत्त्यै। आ ग्राम्यान्पशूल्लभन्ते। प्रारण्यान्सृजन्ति।
 पाप्मनोऽपहृत्यै॥ ७६॥

अश्वस्य व्यावृत्त्यै त्रीणि च॥ [१९]

राज्जुदालमग्निष्ठं मिनोति। भ्रूणहत्याया अपहृत्यै।
 पौतुद्रवावभितो भवतः। पुण्यस्य गन्धस्यावरुद्धौ।
 भ्रूणहत्यामेवास्मादपहृत्यै। पुण्येन गन्धेनोभयतः परि
 गृह्णाति। षड्वैल्वा भवन्ति। ब्रह्मवर्चसस्यावरुद्धौ। षड्वादिराः।
 तेजसोऽवरुद्धौ॥ ७७॥

षड्वालाशाः। सोमपीथस्यावरुद्धौ। एकविंशतिः सम्पद्यन्ते।
 एकविंशतिर्वै देवल्लोकाः। द्वादश मासाः पञ्चतवः। त्रयं
 इमे लोकाः। असावादित्य एकविंशः। एष सुवर्गो लोकः।
 सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। शतं पशवो भवन्ति॥ ७८॥

शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
 तिष्ठति। सर्वं वा अश्वमेध्याप्नोति। अपरिमिता भवन्ति।

अपरिमितस्यावरुद्धौ। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। कस्मात्सत्यात्।
दक्षिणतोऽन्येषां पशूनामवदन्ति। उत्तरतोऽश्वस्येति। वारुणो
वा अश्वः॥७९॥

एषा वै वरुणस्य दिक्। स्वायामेवास्य दिश्यवदति।
यदितरेषां पशूनामवदति। शतदेवत्यं तेनाव रुन्धे।
चितेऽग्नावधिं वैतसे कटेऽश्वं चिनोति। अप्सु योनिर्वा
अश्वः। अप्सु जो वैतसः। स्व एवैनं योनौ प्रतिष्ठापयति।
पुरस्तात्प्रत्यश्च तूपरं चिनोति। पश्चात्प्राचीनं गोमृगम्॥८०॥

प्राणापानावेवास्मिन्सम्यश्चौ दधाति। अश्वं तूपरं गोमृगमिति
सर्वहुतं एताञ्जुहोति। एषां लोकानामभिजित्यै। आत्मनाऽभि
जुहोति। सात्मानमेवैनं सतनुं करोति। सात्मा-
ऽमुष्मिल्लोके भवति। य एवं वेद। अथो वसोरेव
धारां तेनाव रुन्धे। इलुवदाय स्वाहा बलिवदाय
स्वाहेत्याह। संवत्सरो वा इलुवर्दः। परिवत्सरो बलिवर्दः।
संवत्सरादेव परिवत्सरादायुरव रुन्धे। आयुरेवास्मिन्दधाति।
तस्मादश्वमेधयाजी जरसा विस्रसामुं लोकमेति॥८१॥

तेजसोऽवरुद्धौ भवन्त्यश्वौ गोमृगमिलुवर्दश्चत्वारि च॥ [२०]

ए॒क॒वि॒ंशो॑ऽग्नि॒र्भव॑ति। ए॒क॒वि॒ंशः॑ स्तोमः॑। ए॒क॒वि॒ंशति॑र्यूपाः॑।
 यथा॒ वा अ॒श्वो व॑र्ष॒भा वा वृ॑षाणः स॒ंस्फुरे॑रन्। ए॒वमे॑व
 तथ्स्तोमाः॒ स॒ंस्फुर॑न्ते। यदे॑क॒वि॒ंशाः॑। ते यथ्स॑मृच्छे॒रन्।
 ह॒न्येता॑स्य य॒ज्ञः। द्वा॒द॒श ए॒वाग्निः॑ स्या॒दित्या॑हुः। द्वा॒द॒शः
 स्तोमः॑॥८२॥

एका॑द॒श यू॒पाः। यद्द्वा॑द॒शो॑ऽग्नि॒र्भव॑ति। द्वा॑द॒श मा॒साः
 संव॑त्सरः॑। संव॑त्सरेणै॒वास्मा॒ अन्न॑मव॑ रुन्धे। यद्व॑श॒ यूपा॒
 भव॑न्ति। दशा॑क्षरा वि॒राट्। अन्न॑ वि॒राट्। वि॒राजै॒वान्नाद्य॑मव॑
 रुन्धे। य ए॑काद॒शः। स्तन॑ ए॒वास्यै॒ सः॥८३॥

दुह॑ ए॒वैनां॑ तेन॑। तदा॑हुः। यद्द्वा॑द॒शो॑ऽग्निः स्या॑द्द्वा॒द॒शः
 स्तोम॑ ए॒काद॑श॒ यूपाः॑। यथा॒ स्थू॒रिणा॑ या॒यात्। ता॒दृक्त॑त्।
 ए॒क॒वि॒ंश ए॒वाग्निः॑ स्या॒दित्या॑हुः। ए॒क॒वि॒ंशः॑ स्तोमः॑।
 ए॒क॒वि॒ंशति॑र्यूपाः॑। यथा॒ प्र॒ष्टिभि॑र्याति॑। ता॒दृगे॒व तत्॥८४॥

यो वा अ॑श्वमे॒धे ति॒स्रः क॒कुभो॑ वेद॑। क॒कुद्ध॑ राज्ञा॑
 भव॑ति। ए॒क॒वि॒ंशो॑ऽग्नि॒र्भव॑ति। ए॒क॒वि॒ंशः॑ स्तोमः॑।
 ए॒क॒वि॒ंशति॑र्यूपाः॑। ए॒ता वा अ॑श्वमे॒धे ति॒स्रः क॒कुभः॑। य ए॒वं
 वेद॑। क॒कुद्ध॑ राज्ञा॑ भव॑ति। यो वा अ॑श्वमे॒धे त्रीणि॑ शी॒रूपाणि॑

वेदं। शिरो ह राज्ञा भवति। एकविंशोऽग्निर्भवति।
 एकविंशः स्तोमः। एकविंशतिर्यूपाः। एतानि वा अश्वमेधे
 त्रीणि शीर्षाणि। य एवं वेद। शिरो ह राज्ञा भवति॥८५॥

द्वादशः स्तोमः स एव तच्छिरो ह राज्ञा भवति षट् च॥—————[२१]

देवा वा अश्वमेधे पवमाने। सुवर्गं लोकं न प्राजानन्। तमश्वः
 प्राजानात्। यदश्वमेधेऽश्वेन मेध्येनोदश्चो बहिष्पवमानं
 सर्पन्ति। सुवर्गस्य लोकस्य प्रजात्यै। न वै मनुष्यः सुवर्गं
 लोकमञ्जसा वेद। अश्वो वै सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद।
 यदुद्गातोद्गायेत्। यथा क्षेत्रज्ञोऽन्येन पथा प्रतिपादयेत्।
 तादृक्तत्॥८६॥

उद्गातारमपरुध्य। अश्वमुद्गीथाय वृणीते। यथा क्षेत्रज्ञोऽञ्जसा
 नयति। एवमेवैनमश्वः सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति। पुच्छमन्वा
 रभन्ते। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। हिं करोति। सामैवाकः।
 हिं करोति। उद्गीथ एवास्य सः॥८७॥

वडं वा उप रुन्धन्ति। मिथुनत्वाय प्रजात्यै। अथो
 यथोपगातारं उपगायन्ति। तादृगेव तत्। उदगासीदश्वो
 मेध्य इत्याह। प्राजापत्यो वा अश्वः। प्राजापतिरुद्गीथः।

उद्गीथमेवाव रुन्धे। अथो ऋक्सामयोरेव प्रति तिष्ठति।
 हिरण्येनोपाकरोति। ज्योतिर्वै हिरण्यम्। ज्योतिरेव मुखतो
 दधाति। यजमाने च प्रजासु च। अथो हिरण्यज्योतिरेव
 यजमानः सुवर्गं लोकमेति॥८८॥

तथ्स उपाकरोति चत्वारिं च॥—————[२२]

पुरुषो वै यज्ञः। यज्ञः प्रजापतिः। यदश्वं पशून्नियुञ्जन्ति।
 यज्ञादेव तद्यज्ञं प्रयुङ्क्ते। अश्वं तूपरं गोमृगम्। तानग्निष्ठ
 आलभते। सेनामुखमेव तथ्संश्यति। तस्माद्राजमुखं भीष्मं
 भावुकम्। आग्नेयं कृष्णग्रीवं पुरस्ताल्ललाटे। पूर्वाग्निमेव तं
 कुरुते॥८९॥

तस्मात्पूर्वाग्निं पुरस्तात्स्थापयन्ति। पौष्णमन्वञ्चम्। अन्नं वै
 पूषा। तस्मात्पूर्वाग्नावाहार्यमा हरन्ति। ऐन्द्रापौष्णमुपरिष्ठात्।
 ऐन्द्रो वै राजन्योऽन्नं पूषा। अन्नाद्येनैवेनमुभयतः परि गृह्णाति।
 तस्माद्राजन्योऽन्नादो भावुकः। आग्नेयौ कृष्णग्रीवौ बाहुवोः।
 बाहुवोरेव वीर्यं धत्ते॥९०॥

तस्माद्राजन्यो बाहुबलीभावुकः। त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ
 सक्थ्योः। सक्थ्योरेव वीर्यं धत्ते। तस्माद्राजन्यं

ऊरुबलीभावुकः। शितिपृष्ठौ बार्हस्पत्यौ पृष्ठे।
 ब्रह्मवर्चसमेवोपरिष्ठाद्धत्ते। अथो कवचे एवैते अभितः
 पर्यूहते। तस्माद्राजन्यः सन्नद्धो वीर्यं करोति। धात्रे
 पृषोदरमधस्तात्। प्रतिष्ठामेवैतां कुरुते। अथो इयं वै धाता।
 अस्यामेव प्रति तिष्ठति। सौर्यं बलक्षं पुच्छे। उथ्सेधमेव तं
 कुरुते। तस्मादुथ्सेधम्भये प्रजा अभिसंश्रयन्ति॥११॥

कुरुते धत्ते कुरुते पञ्च च॥ [२३]

साङ्ग्रहण्या चतुष्टय्यो यो वै यः पितृश्रुत्वारो यथा नित्तं प्रजापतये त्वा यथा प्रोक्षितं
 विभूरंह प्रजापतिरकामयताश्वमेधेन प्रजापतिर्न किञ्चन सावित्रमा ब्रह्मन्प्रजापतिर्देवैभ्यः
 प्रजापती रक्षांसि प्रजापतिमीप्सति विभूरश्वनामान्यम्मांस्येकयूपो राजुदालमेकविंशो
 देवाः पुरुषस्त्रयोविंशतिः॥२३॥

साङ्ग्रहण्या तस्मादश्वमेधयाजी यत्परिमिता यद्यज्ञमुखे यो दीक्षां देवानेव त्रयं इमे सितायं
 प्राणापानावेवास्मिन्तस्माद्राजन्यं एकंनवतिः॥११॥

साङ्ग्रहण्या संश्रयन्ति॥

हरिः ओम्॥

॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे तृतीयाष्टके अष्टमः
 प्रपाठकः समाप्तः॥

This PDF was downloaded from <http://stotrasamhita.github.io>.

GitHub: <http://stotrasamhita.github.io> | <http://github.com/stotrasamhita>

Credits: <http://stotrasamhita.github.io/about/>